

РЕЦЕНЗИЯ

от: проф. д. н. Никола Андреев Манев, специалност „Наказателен процес“, на основен трудов договор в Нов български университет, департамент „Право“

за дисертацията на Милена Бориславова Рангелова, докторант на самостоятелна подготовка в НБУ, факултет „Магистърски“, департамент „Право“, секция „Наказателно-правни науки“ на тема „Съдебно усмотрение при определяне на наказанието“ за получаване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност Наказателно право в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право.

ПОЧИТАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Със заповед на Ректора на НБУ съм определен за член на научно жури по защита на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научната специалност Наказателно право. В процедурата като единствен кандидат участва г-жа Милена Бориславова Рангелова. С решение на научното жури към включен като рецензент на представения дисертационен труд.

Милена Рангелова работи като съдия в Апелативен съд – Пловдив и е назначена за докторант на самостоятелна подготовка с определена тема и научен ръководител проф. д-р Румен Петров Владимиров. Готовата дисертация е обсъдена по надлежния ред и е насочена към процедура по защита съгласно законоустановените правила. Във връзка с темата са направени и изискуемите научни публикации в правната периодика.

Общото запознаване с дисертационния труд и по-конкретното му проучване показват, че той представлява завършено дисертационно изследване върху подчертано актуална за националното ни законодателство и практиката тема – усмотрението на съда при решаване на наказателно-правния въпрос по индивидуализация на налаганото с присъдата на наказателния съд наказание. Това е въпрос с подчертана важност, който от много години поставя стари и нови проблеми по отношение на реализацията на обществените отношения в областта на законодателството и процесуалната практика, които все още не са решени по задоволителен начин. В него се преплитат както основополагащи принципи на наказателния процес, каквито са обективната истина и вземането на решение по вътрешно убеждение, така и важни постулати на материалното наказателно право, например, справедливостта на наказанието и съответствието му на обществената опасност на деянието и на дееца. Това е и важен криминологически проблем, доколкото определянето на наказанието по НК е съществен фактор в областта на теориите на превенцията на престъпността и за личността на престъпния деец. Предвид на това поемането на самата тема за монографично изследване представлява проява на научна смелост, предвид и на значителните трудности в извършване на изследователската работа, с което дисертантът успешно се е справил. За това е спомогнал и личния опит на Милена Рангелова като съдия, доколкото индивидуализацията на наказанията с присъда по всяко едно наказателно дело е работа на правораздавателния орган.

Дисертацията е в обем от 312 страници, с приложена библиография от 321 източници. Структурно изложението съдържа увод, три глави и заключение. В увода са поставени проблемите на научното изследване, неговите предмет, цел и задача.

В глава първа се разглежда съдебното усмотрение, което е по необходимост интердисциплинарен въпрос, съдържащ елементи на правото, психологията, социологията. Усмотрението е способ за вземане на решения от правораздавателния съд и има функционална връзка с вътрешното убеждение на държавните процесуални органи въобще. Правилно авторът е наблегнал на усмотрението на съда, понеже при определяне на наказанието правомощията на съда са изключителни, т.е. той има монопол върху тази част от дейността по прилагане на наказателния закон. Дадени са и пределите на съдебното усмотрение така, че то да не допусне съдебен произвол. Този въпрос има пряко отношение към антикорупционната политика на държавата по отношение функционирането на съдебната власт. Това не е нова тема, понеже вече е била поставена още с Наполеоновия НПК от 1808 г. Състоятелен е подходът на автора да се обсъжда диференцията на

наказателната отговорност съвместно с диференцията на наказанието; тук връзката е диалектическа и отново има отношения към криминологическата наука, особено в сферата на теорията на превенцията.

Втората глава е ориентирана към усмотрението на ръководно-решаващия съд и съобразяването със смекчаващите и отегчаващите обстоятелства при определяне на наказанието по чл.54 и следв. НК. Тези обстоятелства, изрично предвидени в наказателния закон, са характеризирани с оглед на тяхното естество /понятието/ и правната им природа предвид правния нормативизъм като консервативна и класическа конструкция, описана още от Йелинек и Келзен в теорията за резултата и теорията на интереса. Представена е функцията на тези обстоятелства при вземане на решение от наказателния съд за индивидуализация на наказанието, в светлината на процесуалните правила при определяне на наказанието в редовните съдебни инстанции и при възобновяването на наказателни дела. Прави се разлика на обстоятелствата от обективен характер и такива със субективно естество и на тази плоскост се определя тяхната тежест при вземане на решение от съда за определяне на наказание по наказателни дела. Правилно по-специално място е отделено на обществената опасност на деца в тази насока, понеже тук става дума не само за индивидуализация на наказание, но и за конкретизацията на мерките за неотклонение в хода на висящо наказателно производство. Последното предполага съобразяване с редица стандарти на ЕКПЧ във връзка с правото на свобода и сигурност и правото на справедлив процес /чл.5 и 6 от конвенцията/. Състоятелно е и изложението относно определяне на наказанието предвид личността на обвиняемия; тук отново се вплитат и редица аспекти на криминологическата теория за личността на престъпника, което не може да не влияе на превенцията и състоянието, динамиката и структурата на престъпността като социално понятие.

Третата глава от дисертационния труд е посветена на правното регулиране на пределите на съдебното усмотрение. Тук отново се подчертава, че усмотрението на ръководно-решаващия съд не може да не бъде ограничено и че ограниченията следва да имат правно естество, т.е. материята в тази насока да бъде нормативно детерминирана. Това е въпрос на правната догматика, но има пряко отношение към изискването като резултат от наказателното правораздаване да се постигне правилно, обосновано и законосъобразно решаване на казуса. В тази насока е направено сериозно изследване със сравнително-правна съпоставка предвид положението в националните законодателства на други държави. В този смисъл са очертани и критериите за правно дефиниране на смекчаващите и отегчаващите отговорността обстоятелства, независимо дали са от субективно или от

обективно естество. В този смисъл последните са обособени като общи и специфични, с оглед на тяхното проявление.

В резултат на направеното изследване авторът е достигнал до изводи, които е отразил на съответното място в изложението, но също и в заключението на работата. Те могат да послужат като аргументи при бъдещи промени в действащото наказателно законодателство, с цел неговото оптимизиране.

Милена Рангелова е проучила и добросъвестно използвала достъпните литературни източници у нас от значение за разработване на дисертационния труд, които обхващат статии, студии учебни пособия. Обхваната е и достъпната съдебна практика с отношение по темата на дисертацията.

Следва да отбележим, че докторантът ни представя един завършен дисертационен труд, който третира проблеми на развитие на българската правна система и на българското общество изобщо, с подчертана важност. Защото се отнася до защита на права и свободи на гражданите и на юридическите лица, което е задача на НК и НПК. Това до голяма степен предопределя дисертабилността на работата. Темата е и с подчертана актуалност, понеже законодателният подход в тази сфера е не винаги последователен. Често при съставянето на закони се прилага метода на опита и грешката и метода на експеримента. Вследствие на това се създават значителни трудности в цялостната работа на държавните органи с компетентност в сферата на наказателното правоприлагане и наказателното правораздаване, както в дейността на всеки един от тях по отделно, така и при тяхното взаимодействие при провеждане на наказателно производство.

Запознаването с дисертационния труд показва, че докторантската задача е реализирана в положителен смисъл и са налице съответните позитивни резултати. При това са показани от автора способности да се откриват и изследват възникващите проблеми по темата, установява се овладян научен инструментариум, умения за самостоятелна научна работа при формулиране и проверка на редица научни тези. Това се подкрепя от конкретни положителни приноси моменти, отнасящи се главно до обогатяване на съществуващи знания в правната наука В този смисъл:

- постановката на проблема е върху основата на правилни от научно-методическа гледна точка структура и съдържание на изследването;

- дисертационният труд е актуално изследване на проблеми на съдебното усмотрение при решаване на редица правни въпроси по наказателните дела, особено що се отнася до определяне на наказанието;

- авторът е направил критически анализ на действащата правна уредба и на процесуалната практика, като са дадени състоятелни изводи за възможностите за развитие на националната правна система;

- реализиран е подробен анализ на естеството на смекчаващите и отегчаващите отговорността обстоятелства и е дадена съответна класификация;

- дадена е хронологията в развитието на института на индивидуализация на наказанието у нас при различните наказателни закони.

Рецензираната работа оставя място и за известни критични бележки, предвид главно на допуснати структурни недостатъци или становища, които не могат да бъдат напълно споделени. Изложението не е съвсем балансирано откъм обема на трите глави. Последната глава е равна по обем на предходните две, взети заедно. Не са застъпени достатъчно автори от немската и френската правни системи, които са определено водещи в сферата на наказателното право в Европа понастоящем. На латиница са посочени само няколко електронни източника, а би имало място за монографии и статии в правната периодика. Не е съвсем изяснено защо се използва понятие „съдебно усмотрение”. „Съдебно” е прилагателно, което характеризира определени обективни дадености – съдебно ведомство, съдебна власт и т.н. Усмотрението, дискрецията са способи за вземане на решения и постановяване на процесуални актове от отделен съдия или съдебен състав като колектив от съдии или съдии и съдебни заседатели. В НПК този въпрос е по-ясно поставен – съдът взема решение по вътрешно убеждение, независимо дали прилага дискреция или по-скоро обвързана компетентност /при прилагане на чл.78а НК/.

Посочените критични бележки имат предимно фрагментарен характер и тяхната относителна тежест чувствително отстъпва на положителните резултати и постиженията на дисертанта.

Представеният от Милена Рангелова дисертационен труд има качеството на цялостно научно изследване на материята относно съдебното усмотрение при определяне на наказанието от наказателния съд и възникващите във връзка с това материално-правни проблеми. Той е резултат на упорита работа и добросъвестно положени усилия в областта на научния анализ. Достигнатите изводи в работата са добре аргументирани и представляват основа за състоятелни промени в законодателството и в практиката на съдилищата в производствата по наказателни дела.

Предвид на посоченото по-горе може да се направи следното

ОБЩО ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Представената за защита дисертация „Съдебно усмотрение при определяне на наказанието” съдържа достатъчно успешни научни решения и необходимите приноси моменти от научно-приложен характер. Това

предоставя необходимите основания да ѝ бъде дадена положителна оценка и да се предложи на научното жури да даде на докторант на самостоятелна подготовка Милена Бориславова Рангелова образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, научна специалност „наказателно право”.

22 май 2018 г.
гр.София

РЕЦЕНЗЕНТ:

проф. д. н. Никола Андреев Манев